

Maaailman kielet

Les Langues du Monde. Par un groupe de linguistes sous la direction de A. MEILLET et MARCEL COHEN. Nouvelle édition. Société de Linguistique de Paris. (Kustantaja: Centre National de la Recherche Scientifique.) Paris 1952. 42+1296 sivua, 21 liitekarttaa.

Pariisin Kielitiedeseura julkaisi v. 1924 kaikkia maapallon kieliä esittelevän kokoomateoksen, joka alallaan tiettävästi laajimpana on siitä pitäen kuulunut ahkerasti käytettyihin kansainvälisiin käsikirjoihin. Tästä hyödyllisestä apuneuvosta on nyt lähes 30 vuotta myöhemmin saatu uusi, ajanmukainen laitos. Toinen julkaisijoista, A. Meillet, on v. 1936 kuollut, mutta nykyinen vastaava toimittaja prof. Cohen sanoo halunneensa säilyttää edelleen mukana hänen nimensä, koska uusikin laitos noudattaa mestarivainajan luomia metodisia ohjeita.

»Les Langues du Monde» pyrkii täydellisyyteen luetellessaan tunnetut kielet (sekä elävät että kuolleet), mainitessaan tiedot niiden historian alkukohdasta ja tarvittaessa lopusta sekä maantieteellisestä levinneisyydestä ja puhujain lukumäärästä. Sen sijaan teos ei halua esittää jokaisen yksiyksien kielen luonnehdintaa, vaan

rajoittuu kielikunnittain tapahtuvaan karakterisointiin. Tässäkin suhteessa julkaisijan ote on tieteellisen varovainen, niin että kieliä ei ole edes käytännöllistä jaottelua varten luokiteltu geneettistä sukulaisuutta edellyttäväksi ryhmiksi muulloin, kuin jos tuollainen sukulaisuus on päätoimittajan käsityksen mukaan täysin todistettu. Muissa tapauksissa ryhmitys on pelkästään mekaanisen maantieteellinen. Esimerkkinä tällaisesta kiitettävästä kriittillisyydestä mainittakoon, että suomalais-ugrilaiset ja samojedikielet käsitellään — kaikkiaan 50 sivulla — »uralilaisena» osastona luvussa »Euraasian ja Pohjois-Aasian kielet», vaikka osaston kirjoittajan, Pariisin Itämaisten elävien kielten korkeakoulun professorin AURÉLIEN SAUVAGEOT'n tiedetään henkilökohtaisesti kallistuvan hyväksymään ns. urali-altailaisen kieliyhteyden ja siis liittämään uralilaisien kielten sukulaisuuteen myös turkki-

lais-, mongoli- ja tunguus kielet. Viimeksimainittujen kielten keskinäistäkään sukulaisuutta ei ole tahdottu esittää varmana, vaan ne käsitellään kukin erikseen omana ryhmänään ilman yhteistä otsikkoa. Mongoli- ja tunguusiryhmäin esittelyt on muuten kirjoittanut meilläkin tunnettu Cambridgen professori DENIS SINOR. Teoksen suunnittelun tieteellistä perusteellisuutta osoittaa, että eri osastojen eteen sijoitetuissa »alkuhuomautuksissa» tavallisesti kirjan vastaava toimittaja itse esittelee asianomaisen kielikunnan tai -ryhmän sukulaisuussuhteisiin kohdistuneen tutkimuksen vaiheita ja tärkeimpiä avoimia kysymyksiä. Osastojen lopussa taas — samoin kuin koko teoksen alussa — on luettelo asianomaisen alan tärkeimmästä kirjallisuudesta, sikäli kuin se on ilmestynyt jollakin suurella kulttuurikielillä.

Puheenaolevan teoksen aiheen valtavuudesta antaa käsityksen jo se seikka, että pelkkä kirjassa esiteltyjen kielten nimien luettelo käsittää 64 sivua 3-palstaista hienoa ladelman. Eri osastojen kirjoittajia on yhteensä 25, niistä enimmäkseen ranskalaisia mutta joukossa myös jokunen ulkomaalainen. Kuten sanottu, uralilaisia kieliä koskevan osaston on kirjoittanut prof. Sauvageot, jolla suomen ja unkarin kielten rakennetta esittelevien tunnettujen teosten laatijana ja mm. samojedikielten sanaston historiaa omakohtaisesti selvittäneenä on ollut hyvät edellytykset asiallisen ja oimintakeisenkin yleiskatsauksen antamiseen tästä suuressa maailmassa niin huonosti tunnetusta kielikunnasta.

Sauvageot hahmottelee ensin uralilaiskielten puhujain asuma-alueet ja luettelee sitten kaikki yksityiset kielet puhujamäärineen ja myös omakielisine nimityksineen. (Vepsäläisten oma nimi on vahingossa tullut

mukaan asussa »vepśan», »bepśan» pro esim. *vepśalaižed*, *bepślaižed*.) Tämän jälkeen hän esittelee kielikunnan yhteisiä peruspiirteitä ja fonologista systeemiä. Astevaihtelusta puhuesaan hän huomauttaa, että se on luultavasti vain itämerensuomalaislappalainen erikoiskehittymä, jota vastoin vokaalisointu juontuu hänen mukaansa todennäköisesti uralilaisesta kantakielestä asti. Morfologista systeemiä esitellessään kirjoittaja mm. toteaa taivutuksen »agglutinaatio»-luonteen, sanaluokkain suhteellisen myöhäisen erikoistumisen ja numerusten käytön omalaatuisuuden. Monikon tunnuksista puhuesaan S. ei yhdy niihin tutkijoihin, jotka ovat hylänneet ajatuksen lapin ja unkarin monikkotunnuksen *k:n* ikivanhuudesta. Mitä syytä kuitenkin lienee olla uskomatta nykyisiä lapin tunti-joita, jotka ovat todistanee että tuo lapin *k < t*, ja toisaalta sitä selitystä, että unkarin monikon merkki *k* on suhteellisen myöhään kehittynyt sama-asuisesta kollektiivinominien johtimesta? (Allekirjoittaneen esitys SKRK I s. 83 on tässä suhteessa vanhentunut; ks. myöhemmin esim. RAVILA FUF 27 s. 67—.) — Sivulla 196 S. mainitsee samojedikielistä erään monikon tunnusten erilaisuutta pohdittaessa varmaan huomionarvoisen, luullakseni itsenäisen näkökohdan. — Verbien taivutusta kuvattaessa on s. 300 erehdyksessä mainittu virolaisina indikatiivin imperfekteinä asut »paluks», »paluksid» (pro *palus*, *palusid*) ja s. 303 virheellinen vir. sanonta »meneval astal» pro *mineval ästal*. Hiukan epätarkka on s. 302 esiintyvä sanonta, jonka mukaan suomen *mennen* 'je pourrais aller' (lieneekö tämä ranskannos paras mahdollinen?) ja unkarin *mennék* -muodoilla olisi sama merkitys (»mème sens»): suomen

muotohan on potentiaali (= 'ehkä menen'), unkarin muoto konditionaali (= 'menisin').

Puhuessaan uralilaiskielten erilaisesta kehittyneisyydestä S. toteaa, että suomi ja osa samojedikieliä ilmeisesti on parhaiten säilyttänyt ikivanhan äännejärjestelmän ja että toisaalta läntisimmät näistä kielistä ovat vieneet pisimmälle sanaluokkain toistaan erottamisen, suomi vielä pitemmälle kuin esim. unkari. Virkerakenne on niinkään lännessä indo-eurooppalaisten naapurikielten vaikutuksesta kokonaan uudistunut: vanha jäykkä lausekaava, joka vaati predikaatin viimeiseksi, on särkynyt, samalla kun on syntynyt tai lainautunut rinnastus- ja alistuskonjunktioita. »Lappi», lausuu Sauvageot, »on täydellisimmän omaksunut eurooppalaisen syntaksin. Sen lauseet peittävät miltei ilmaus ilmaukselta vastaavat Skandinavian kielten sanonnat, ja verbaalinominit, joilla on ollut niin tärkeä osuus lauseenvastikkeiden muodostumisessa, ovat lapissa suuresti surkastuneet. Ims. kielistä on viro pisimmällä syntaksin eurooppalaistuneisuudessa, vaikka onkin tehty myöhäisiä yrityksiä sen muuttamien alkuperäisten piirteiden palauttamiseksi. Suomi on, huolimatta verbinsä nominaalirakenteiden runsaudesta, tarkoin jäljentänyt virkerakenteensa ruotsista. Unkari taas on vanhimmista teksteistään asti pyrkinyt ilmaisemaan samat kategoriat kuin latina, joka kauan on ollut maan virallisena kielenä. Sen sanajärjestys on kehittynyt omalaatuisen vapaaksi, ja se voi siinä suhteessa kilpailla sekä mallinsa latinan että esim. muinaiskreikan kanssa.» — Itäisimmät

uralilaiskielet sen sijaan ovat suhteellisen uskollisesti säilyttäneet syntaksinsa atavistiset ominaisuudet. Niinpä jurakkisamojedin S. katsoo siinä suhteessa vain vähän eroavan kantaauralista. Samoin on laita obin-ugrilaiskielten, kun taas volgalais- ja etenkin permilaiskielten lauserakenne on jo melkoisesti muuttunut. — Lopuksi kirjoittaja esittelee aivan lyhyen jurakkilaisen tekstinäytteen (indo-eur. transskriptiona) yksityiskohteisine selityksineen, palasen vanhinta suom.-ugr. kielenäytettä Halotti beszédiä niinkään tarkasti selitettynä sekä joukon suomen, ostjakkisamojedin ja unkarin lukusanoja.

Kaiken kaikkiaan voidaan nähdäkseni olla hyvin tyytyväisiä siihen tapaan, jolla prof. Sauvageot on tässä kautta maailman leviävässä suurteoksessa esiteltyt suomensukuiset kielet. — Eräänlaisen hätkähdyttävän mementon meille suomalaisille muodostaa S:n kuvauksen lopussa oleva luettelo kielikutamme eri kielistä esittelevistä yleisteoksista: Sauvageot'n kahden oman kirjan lisäksi on suurilla sivistyskielillä tältä alalta olemassa vain Simonyin 'Die ungarische Sprache' (v:lta 1907), Szinyein pieni vihkonen 'Die Herkunft der Ungarn, ihre Sprache und Urkultur' (1923) ja Saaresten 'Die estnische Sprache' (1932) — siinä kaikki!

Mainittakoon vielä, että tähän ranskalaisten tutkijain suurenmoiseen aikaansaannokseen sisältyy erityiseen salkkuun sijoitettuina 21 enimmäkseen moniväristä liitekarttaa, jotka suurin piirtein havainnollistavat planeettamme **k a i k k i e n** tunnettujen nykykielten levinneisyyden.

LAURI HAKULINEN